

Покращення властивостей уваги в умовах НУШ

Перекопська Т. В.

Анотація. У статті представлено результати експерименту щодо дослідження уваги учнів третього року навчання в Новій українській школі. Проаналізовано теоретичні дослідження уваги як форми психічної діяльності людини, що проявляється у спрямованості та зосередженості свідомості на певних об'єктах. Описано констатувальний і формувальний етапи дослідження. Визначено, як змінюються властивості уваги, а саме: концентрація, переключення, коливання, обсяг. Описано види та методи роботи щодо покращення властивостей уваги. Проаналізовано результати дослідження властивостей уваги. Констатовано, що заходи, спрямовані на покращення концентрації, переключення, розподілу уваги, будуть ефективними тільки у випадку системної роботи.

Ключові слова: увага, дослідження концентрації уваги, спостереження.

Постановка проблеми. Нова українська школа (НУШ) ставить перед вчителями початкової школи важливі завдання. Це не тільки розвиток нової, творчої, компетентної особистості, а й покращення її когнітивного розвитку. Вагоме місце в системному розвитку когнітивної сфери молодших школярів посідає розвиток уваги як спрямованості та зосередженості психічної діяльності людини, що є важливим фундаментом роботи всіх пізнавальних процесів.

Метою статті є представлення результатів річного експерименту щодо покращення властивостей уваги учнів третього класу в НУШ.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблемне поле розвитку уваги школярів посідає чільне місце в царині наукового пошуку психологів і педагогів. Адже, як наголошував К. Д. Ушинський, увага — це ті єдині двері, через які знання проходять у свідомість людини.

У вимірах психологічної науки увага розглядається як форма психічної діяльності, яка не відображає ні властивості предмету, ні зв'язки, ні відношення між ними, але виявляється у спрямованості та зосередженості свідомості на вагомих для особистості предметах, явищах навколишньої дійсності або на власних переживаннях [1].

Дослідженням функцій уваги (зосередження свідомості на предметі діяльності), її природи, видів, властивостей переймалися І. П. Павлов, І. М. Сеченов, А. А. Ухтомський [2]. Корисна інформація щодо розвитку властивостей уваги представлена в дослідженнях сучасних науковців (К. С. Дрозденко, С. Д. Максименко, Н. М. Токарева, А. В. Шамне та ін. [1, 3]). Дослідники наголошують, що важливою закономірністю уваги є її *вибірковість*, яка виявляється в тому, що людина, зосереджуючись на одному, не помічає іншого. Це пояснюється більш вираженою гальмівною реакцією вагомих для особистості предметів і переживань щодо менш значущих, які в цей час на неї діють.

Увагу зумовлюють не лише зовнішні подразники, а й здатність людини довільно спрямовувати її на ті чи ті об'єкти. Цю здатність називають *уважністю*. Недостатній її розвиток виявляється у відволіканні, нездатності без зовнішніх спонукань спрямовувати й підтримувати свою увагу.

За регуляцією розрізняють мимовільну, довільну та післядовільну увагу. *Мимовільна увага* виникає спонтанно, без зусиль свідомості, під впливом найрізноманітніших подразників, які впливають на той чи той аналізатор організму. *Довільна увага* — це свідомо спрямоване зосередження особистості на предметах і явищах навколишньої дійсності, на внутрішній психічній діяльності. Головним компонентом довільної уваги є воля, а головним збудником — усвідомлювані потреби й обов'язки, інтереси людини, мета та засоби діяльності. *Післядовільна увага* виникає в результаті свідомого зосередження на предметах і явищах у процесі довільної уваги. Долаючи труднощі під час довільного зосередження, людина зникає до них. Процес діяльності зумовлює появу інтересу та з часом захоплює її виконавця. За такої умови увага набуває рис мимовільного зосередження.

За критерієм спрямованості увагу поділяють на зовнішню та внутрішню. *Зовнішня увага* (сенсорна, рухова) відіграє провідну роль у спостереженні предметів і явищ навколишньої дійсності та їх відображенні нашою свідомістю. *Внутрішня увага* (інтелектуальна увага) спрямована на аналіз діяльності психічних процесів (сприймання, пам'яті, уваги, мислення), психічних органів і переживань.

Задля уточнення можливостей управління увагою школярів молодшого шкільного віку в умовах навчання в НУШ нами було організовано психолого-педагогічне дослідження, результати якого представлені в цій статті.

Викладення основного матеріалу. Емпіричне дослідження було реалізоване протягом листопада–грудня 2020 року. Констатувальний

експеримент передбачав вивчення властивостей уваги дітей молодшого шкільного віку, а формувальний етап був зорієнтований на покращення концентрації уваги молодших школярів. Вибірку склали 10 учнів третього року навчання в системі початкової школи. Вік респондентів — 8 років. У ролі психодіагностичного інструментарію використано методи спостереження й тестування. Вимірювання властивостей уваги школярів здійснено за допомогою тесту П'єрона-Рузера.

На етапі констатувального експерименту досліджено рівень зосередженості уваги респондентів — учнів третього року навчання в НУШ. Зосередження уваги — це головна особливість, що виявляється в мірі інтенсивності концентрації особистості на предметі розумової або фізичної діяльності.

Отримані результати засвідчили, що рівень концентрації уваги в учнів вибіркової сукупності є достатньо низьким: 2 учні — дуже низький рівень концентрації уваги, 5 ранг; 4 учні — низький рівень, 4 ранг; 3 учні — середній рівень, 3 ранг. Результати пояснюємо такими факторами:

- незвична та незнайома для дітей форма роботи (тестування) під час дослідження;
- елемент змагальності, який міг вплинути на кінцевий результат;
- нездатність учнів утримувати увагу довгий час, розподіляти її;
- нестійкість довільної уваги як новоутворення молодшого шкільного віку;
- недостатньо розвинені вольові зусилля;
- відсутність потрібної мотивації.

Для покращення властивостей уваги молодших школярів проведено формувальний експеримент, під час якого діти протягом місяця виконували різноманітні завдання для розвитку концентрації, розподілу, переключення уваги.

Рахуємо геометричні фігури. Завдання: порахувати кожен вид геометричних фігур, за умови, коли не всі фігури зображені на загальному полі. Дітям пропонувалося знайти відсутні фігури, результати записати в таблицю.

Малюємо по клітинках. Завдання: почати малювати з позначеної крапки, відраховуючи вказану кількість клітинок, щоб побачити прихований малюнок, розмалювати малюнок.

Розділи і розмалюй. Школярам потрібно було знайти в кожній фігурі запроповану комбінацію клітинок, розмалювати повтори цієї комбінації різними кольорами.

Симетрія. Застосовуючи принципи симетрії, дітям пропонувалося намалювати дзеркальне відображення наданої половини малюнку, щоб зображення набуло цілісного вигляду.

Малюємо двома руками. Дітям потрібно було намалювати та розфарбувати зображення одночасно обома руками.

Продовж вишивку. Завдання: за допомогою хрестиків домалювати схеми для вишивки, повторюючи зображені мотиви орнаментів.

Символи. Потрібно знайти на полі запроповану комбінацію символів й обвести; порахувати скільки разів вона повторюється.

Фігури. Завдання: знайти на полі запроповані фігури та розмалювати вказаними кольорами.

Фотополювання. Учнім потрібно було намалювати кожний фрагмент зображення, розташувавши його в таблиці згідно з порядковим номером і дізнатися, хто зображений на фото. А також такі завдання, як: *таблиці Шульте; знаходження відмінностей; фізкультхвилинка на уважність; завдання на уважність із математики, української мови й читання.*

До дослідження також були залучені батьки, які працювали з дітьми в позаурочний час. Після завершення формувального етапу дослідження нами був здійснений контрольний зріз, результати якого представлені на рис. 1.

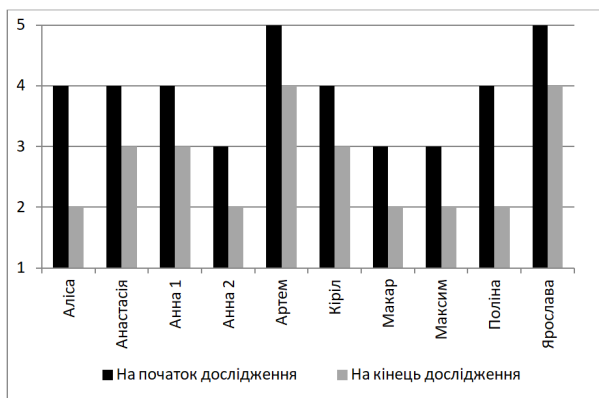

Рис. 1. Результати діагностики концентрації уваги респондентів (n=10) до і після формувального дослідження

Отримані результати свідчать про те, що рівень концентрації уваги дітей підвищився: 2 учні — низький рівень концентрації уваги, 4 ранг; 3 учні — середній рівень, 3 ранг; 5 учнів — високий рівень, 2 ранг.

Висновки та перспективи подальшої розвідки. Аналіз результатів психолого-педагогічного дослідження дозволяє констатувати, що оптимізація розвитку концентрації уваги учнів початкової школи можлива лише в умовах системної корекційно-розвивальної роботи.

Формувальна робота має відбуватись за такими напрямками:

- 1) постійне використання на всіх заняттях прийомів утримання уваги, наприклад, таких, що були запропоновані В. Петрусинським [4];
- 2) включення в матеріали уроків і позакласних заходів різноманітних завдань на утримання, концентрацію, розподілення, переключення уваги;
- 3) психоедукація батьків щодо розвитку концентрації уваги молодших школярів у побутових умовах.

Подальші дослідження можливостей ефективного розвитку властивостей уваги школярів початкової школи можуть відбуватись шляхом розширення дослідницького пошуку під час вивчення розподілу, переключення та сталості уваги респондентів.

Список використаної літератури

1. Дрозденко К. С. Загальна психологія в таблицях та схемах. Київ, 2004. 304 с.
2. Ухтомский А. А. *Доминанта*. URL: <http://loveread.ec/> (дата звернення 10.11.2020).
3. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2017. 548 с.
4. Петрусинский В. В., Розанова Е. Г. *Искусство общения в играх*. Москва : Владос, 2007. 157 с.

References

1. Drozdenko, K.S. (2004). *Zahalna psykhologhiia v tablytsiakh ta skhemakh* [General psychology in tables and diagrams]. Kyiv. 304 s. [in Ukrainian]

2. Ukhtomskiy, A. A. *Domynanta* [Dominant]. URL: [http://loveread.ec/\(data zvernennia 10.11.2020\)](http://loveread.ec/(data+zvernennia+10.11.2020)). [in Russian]
3. Tokareva, N. M. & Shamne, A. V. (2017). *Vikova ta pedahohichna psykholohiia : navchalnyi posibnyk* [Age and pedagogical psychology]. Kyiv. 548 s. [in Ukrainian]
4. Petrusynskiy, V. V. & Rozanova, E. H. (2007). *Yskusstvo obshchenyia v yhrakh* [The art of communication in games]. Moskva : Vlados. 157 s. [in Russian]

Перекопська Т. В.

Улучшение свойств внимания в условиях НУШ

Аннотация. В статье представлены результаты эксперимента по исследованию внимания учащихся третьего уровня обучения в НУШ. Проанализированы теоретические достижения внимания как формы психической деятельности человека, что проявляются в направленности и сосредоточенности сознания на определенных объектах. Описано констатирующий и формирующий этапы исследования. Определены, как меняются такие свойства внимания, как: концентрация, переключение, колебание, объем. Описано виды и методы работы по улучшению свойств внимания. Проанализированы результаты исследования свойств внимания. Сделан вывод, что меры по улучшению концентрации, переключения, распределения внимания будут эффективны в случае системной работы.

Ключевые слова: внимание, исследования концентрации внимания, наблюдения.

Perekopskaya T. V.

Improvement the properties of attention in the conditions of NUS

Abstract. Results of an experiment to study the attention of students of the third level of education in NUS are presented in the article. Theoretical gains of attention as a form of mental activity of man, which is manifested in the direction and concentration of consciousness on certain objects, were analyzed. Ascertaining and formative stages of research were described. It was determined how such features of attention as concentration, switching, fluctuation and volume have changed. It was determined how such features of attention as concentration, switching, fluctuation and volume changed. Types and methods of work to improve the properties of attention were described. Results of an experiment the properties of attention were analyzed. The conclusion was done that work on improving concentration, switching, distribution of attention would be effective in the case of systematic work.

Keywords: attention, concentration research, observation.

Перекопська Тетяна Володимирівна,

вчитель початкових класів

Нововодолазький ліцей № 1

Нововодолазької селищної ради

Харківська область, Україна

tatyana.perekopskaya@ukr.net

Науковий керівник:

Макаренко Наталя Миколаївна,

кандидат психологічних наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет

Кривий Ріг, Україна